

УДК 811.111: 81*234
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2020-1-1-22>

СТРАТЕГІЯ ТЕАТРАЛЬНОСТІ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ БОРИСА ДЖОНСОНА

Луценко Л. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Криворізький державний педагогічний університет
вул. Гагаріна, 54, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна
orcid.org/0000-0002-8610-8471
lyudmylalutsenko@gmail.com*

Зоренко І. С.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Криворізький державний педагогічний університет
вул. Гагаріна, 54, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна
orcid.org/0000-0002-7628-2724
iszorenko7@gmail.com*

Клименко І. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Криворізький державний педагогічний університет
вул. Гагаріна, 54, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна
orcid.org/0000-0001-5557-0412
imklimen@gmail.com*

Ключові слова: маніпуляція, адресант, адресат, тактики, мовленнєві засоби.

Політика є багатогранним феноменом, який передбачає передусім боротьбу за владу та маніпулятивний вплив, які відбиваються у використанні відповідних стратегій, тактик та мовленнєвих засобів. У статті розглянуто проблему стратегій і тактик маніпуляції, а також мовленнєвих засобів, які реалізують їх у політичному дискурсі, зокрема у промовах Бориса Джонсона. Серед багатьох класифікацій стратегій маніпулятивного впливу, представлених у сучасній академічній літературі, автори цієї статті віддають перевагу типології стратегій маніпуляції, запропонованій Оленою Михальовою. Окрім стратегій на зниження статусу опонента та стратегій на підвищення власного статусу, учена виокремлює стратегію театральності, яка і є предметом дослідження в цій статті. Автори статті ґрунтуються на традиційній версії тлумачення театральності як якості, що стосується сценічності, а також беруть до уваги погляди на театральність Олени Шейгал, уважають політичну комунікацію концептом, наближеним до театру, де адресат виступає глядачем, який сприймає політичну подію як драматизовану виставу. У статті розглянуто стратегію театральності в політичному дискурсі Бориса Джонсона в аспекті тактичної і мовленнєвої реалізації з метою впливу на психологію адресата відповідно до задуму адресанта. Дослідження дало змогу авторам ідентифікувати численні тактики, які актуалізують стратегію театральності, зокрема тактики спонукання, ототожнення, кооперації, апелювання до аудиторії, вираження беззаперечної впевненості, презентації, обіцянки, а також

мовленнєві засоби, які використовує політик із метою здійснення маніпулятивного впливу на адресата. З'ясовано, що найбільш продуктивними у вербалізації тактик стратегії театральності виявляються лексико-граматичні засоби. Серед синтаксичних засобів переважають паралельні конструкції, які є експлікацією прихованого мовленнєвого впливу на аудиторію. Подальші дослідження комунікації в політичному дискурсі передбачають зосередження уваги на стилях окремих політичних лідерів та їх порівняльному аналізу.

THE STRATEGY OF THEATRECALITY IN BORIS JOHNSON'S POLITICAL DISCOURSE

Lutsenko L. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Gagarina ave., 54, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8610-8471
lyudmylalutsenko@gmail.com*

Zorenko I. S.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Gagarina ave., 54, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7628-2724
iszorenko7@gmail.com*

Klymenko I. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Gagarina ave., 54, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5557-0412
imklimen@gmail.com*

Key words: *manipulation, addresser, addressee, tactics, language in use.*

Politics is a multifaceted phenomenon that involves quest for power and influence reflected in strategies, tactics and language use. This article addresses the problem of strategies and tactics of speech manipulation as well as linguistic means employed in political discourse, with a particular focus on Boris Johnson's speeches. From a variety of contemporary academic approaches to the typology of strategies associated with speech manipulation in political discourse, the authors of this article resort to the classification suggested by Olena Mihaleva. Apart from the strategy of downgrading the candidate's status and the strategy of enhancing the candidate's status, the researcher identifies the strategy of theatricality approached in this study. Adopting the traditional view of theatricality seen as the quality of relating to the stage as well as Olena Shejgal's stance, the authors of this article consider political communication as a concept closely related to the theatre in which the addressee is a spectator perceiving the political event as a dramatic performance. This research examines the strategy of theatricality in Boris Johnson's political discourse from the perspective of tactics and language used to bring the addressee into the right psychological state as intended by the addresser. It has enabled the

authors to identify a number of tactics undertaken to accomplish the strategy of theatricality, in particular, tactics of call to action, identification, cooperation, appeal to audience, certainty, presentation, and promise as well as the scope of linguistic means employed by the politician to influence the addressee's perception of himself and the party he belongs to. This study has found that the most productive means used to verbalize the strategy of theatricality and its tactics are lexical and grammatical ones. Parallel constructions are prevailing among syntactic means and are used to explicate the hidden speech influence on the targeted audience. Further research on communication in political discourse could be focused on other politicians' individual styles as well as their comparative analysis.

Постановка проблеми. Із 2000-х рр. стратегічна організація політичного комунікативного дискурсу постає предметом жвавої академічної дискусії у працях вітчизняних (Т. Куліш, Л. Славова, І. Юшковець) та закордонних учених (Р. Водак, Дж. Уїлсон, Т. Ван Дейк). Як зазначає Т. Куліш, одна із провідних характеристик політичного дискурсу – боротьба за владу – «становить головну мотивацію дискурсу політика і відображається у всіх жанрах політичного дискурсу – агітаційній промові, дебатах, дискусіях, політичних інтерв'ю тощо» [1, с. 346]. Зазначений чинник пояснює актуальність наукових розробок щодо ролі мови в сучасних соціально-політичних процесах та мовного впливу у сфері політичної комунікації, якій значною мірою притаманна маніпулятивність. Тісна взаємодія суспільства, мови і влади зумовлює необхідність розвитку не тільки політичної грамотності й обізнаності, а й досліджень політичного дискурсу в аспекті стратегічно-тактичної організації та її мовленнєвої актуалізації як ефективних засобів впливу політика на масову свідомість.

Отже, **метою статті** є аналіз тактичної і вербальної реалізації стратегій маніпулятивного впливу, зокрема стратегії театральності, у політичному дискурсі Бориса Джонсона. Матеріалом дослідження слугували транскрипти промов британського політика у 2019 р. [5; 6].

Виклад основного матеріалу. Традиційно поняття *стратегія* (від грец. *στρατηγική*) пов'язують із військовим мистецтвом підготовки і веденням війни та великих воєнних операцій. Варто зазначити, що однозначного визначення цього поняття досі не існує, що зумовлює деякі складнощі в окресленні типології стратегій, зокрема маніпулятивного впливу. У нашій роботі будемо послуговуватись класифікацією стратегій маніпуляції О. Міхальнової, яка пропонує розрізняти стратегії на зниження статусу опонента, на підвищення власного статусу та театральності. Стратегія на зниження статусу опонента передбачає прояв прихованого негативного ставлення до об'єкта і реалізується за допомогою тактик образи, звинувачення, загрози, викриття. Стратегія на підвищення статусу особистості чи об'єкта спрямована на формування позитивного їхнього іміджу і включає тактики аналіз-плюс, презентації, відводу критики. Зі свого боку, стратегія

театральності сприяє здійсненню прихованого впливу на цільову аудиторію через використання тактик спонукання, кооперації, розмежування, інформування, обіцянки, прогнозування, попередження, іронізування та провокації [2].

Зауважимо, що стратегія театральності широко представлена в політичному дискурсі Бориса Джонсона. Театральність політичної комунікації, на думку О. Шейгал, пояснюється тим фактом, що один з учасників спілкування – народ – зазвичай виконує роль не прямого адресата, а адресата-спостерігача, який сприймає політичну подію як драматизовану виставу [3, с. 92].

Поширеною тактикою, що реалізує стратегію театральності у промовах Б. Джонсона, є *тактика спонукання*. Шляхом залучення адресата й адресанта у спільний комунікативний простір мовець заохочує слухача до дії та певного вчинку, імпліцитно демонструє своє піклування про нього і сприяє створенню враження дружельюбною, довірливою бесіди. Наприклад:

(1) Boris Johnson: <...> **let us begin work now to create free ports that will drive growth and thousands of high-skilled jobs in left behind areas.**

Мовленнєвим засобом реалізації тактики спонукання в епізоді (1) виступає інклюзивна форма *let's*, підсилювальний ефект якої зростає внаслідок її повторення у фрагменті (2):

(2) **Let's start now to liberate the UK's extraordinary bioscience sector from anti genetic modification rules and let's develop the blight-resistant crops that will feed the world, let's get going now on our own position navigation and timing satellite and earth observation systems** <...>

Як бачимо, приклади (1), (2) засвідчують процес інтеграції політичних намірів Бориса Джонсона з інтересами електорату та можливого впливу на виборні переваги аудиторії в майбутньому.

Іншим мовленнєвим засобом реалізації тактики спонукання у промовах Бориса Джонсона є заперечна та стверджувальна форми наказового способу дієслова :

(3) Boris Johnson: I say **do not underestimate** this country. **Do not underestimate** our powers of organisation and our determination;

(4) Boris Johnson: <...> **and let me stress that there is a vital sense in which those preparations cannot be wasted.**

Таке помітне вживання ін'юктивних та реквестивних мовленнєвих актів, які виступають маркером спонукання до дії, віддзеркалює впевненість політика в тому, що аудиторія неодмінно приєднається до дії, запропонованої ним.

Стратегію театральності в політичному дискурсі Бориса Джонсона також зреалізовує *тактика ототожнення*, результатом якої є асоціативна ідентифікація політичного діяча з партією, нацією тощо. Так, у фрагменті (5) переможної промови 23 липня 2019 р. Борис Джонсон позиціонує себе як нероздільне ціле з консервативною партією:

(5) Boris Johnson: <...> *we know the mantra of the campaign that has just gone by <...> it is deliver Brexit, unite the country and defeat Jeremy Corbyn. And that is what we are going to do.*

За допомогою особового займенника *we* політик наголошує на спільності власних цінностей та поглядів із цінностями і поглядами партії консерваторів щодо вирішення нагального для країни питання – виходу з Європейського Союзу та розвитку з ним плідотної співпраці в майбутньому. Отже, у такий спосіб, на лінгвістичному рівні, здійснюється вплив на адресата з метою збудження в нього намірів, вигідних адресанту, а саме позитивного ставлення електорату до майбутньої діяльності прем'єр-міністра Бориса Джонсона як представника консервативної партії, якій вдається завершити Брексіт:

(6) Boris Johnson: *I think that we know that we can do it, and the people of this country are trusting in us to do it, and we know that we will do it;*

(7) Boris Johnson: *And I repeat that in winning this election we have won the votes and trust of people who have never voted Conservative before, and people who have always voted for other parties.*

У прикладі (8) присвійний займенник *our* вказує на ототожнення політика з нацією, проте в наступному висловлюванні за допомогою особової форми *us* у непрямому відмінку політик ототожнює себе з партією, яка спрямовує зусилля на створення загальної картини покращення життя країни в разі, якщо країна об'єднаним фронтом залишить Європейський Союз та будуватиме майбутнє в мирі та злагоді з ним:

(8) Boris Johnson: *Our future clean, green, prosperous, united, confident, ambitious – this, my friends, is the prize, more still the responsibility that it falls on us to fulfill.*

Досить часто тактика ототожнення в політичному дискурсі Бориса Джонсона комбінується з *тактикою кооперації*. Саме на майбутній спільній та взаємовигідній праці з Євросоюзом неодноразово у своїх промовах наголошує чинний прем'єр-міністр Великобританії:

(9) Boris Johnson: *We will do a new deal, a better deal that will maximise the opportunities of Brexit*

while allowing us to develop a new and exciting partnership with the rest of Europe based on free trade and mutual support.

(10) Boris Johnson: *And, today, at this pivotal moment in our history, we again have to reconcile two noble sets of instincts between the deep desire for friendship and free trade and mutual support and security and defense between Britain and our European partners and the simultaneous desire, equally deep and heartfelt, for democratic self-government in this country.*

У наведених вище дискурсивних епізодах (9) та (10) мовленнєві засоби актуалізації тактики кооперації на лексичному рівні – *a new and exciting partnership with the rest of Europe, mutual support, the deep desire for friendship, European partners* – супроводжуються лексичними засобами вербалізації тактики ототожнення – особовим і присвійним займенниками *we, our*. Через таке поєднання зазначених тактик, що реалізують стратегію театральності, політик не тільки підкреслює, що погляди та цінності громадян Великобританії збігаються з тими, що декларує Європа, а й акцентує увагу на необмінному співробітництві з останньою після Брексіту.

У виступах Бориса Джонсона багато дискурсивних фрагментів, де політик вдається до вживання *тактики апелювання до аудиторії*, тим самим скорочує дистанцію між ним та слухачами, до яких він безпосередньо звертається, водночас мовленнєвими засобами реалізації зазначеної тактики традиційно виступають займенники *you, your, yourself*:

(11) Boris Johnson: *You may only have lent us your vote, you may not think of yourself as a natural Tory. As I think I said 11 years ago to the people of London, when I was elected in what was thought of as a Labour city – your hand may have quivered over the ballot paper before you put your cross in the Conservative box, and you may intend to return to Labour next time round.*

Борис Джонсон апелює до народу Великобританії в наступному дискурсивному епізоді та демонструє свою готовність працювати на благо держави:

(12) Boris Johnson: *My job is to serve you... My job is to make your streets safer <...> My job is to make sure you don't have to wait 3 weeks to see your GP <...> My job is to protect you or your parents or grandparents from the fear of having to sell your home to pay for the costs of care and so I am announcing now <...> My job is to make sure your kids get a superb education, wherever they are in the country.*

Повторення займенників *you, your*, а також підмета в комбінації із частиною складеного іменного присудка *My job is*, далекий від формальності стиль спілкування на лексичному рівні (*to get*

education, to make sure), акронім *GP*, прикметник *superb*, який інтенсифікує ознаку освіти і надає додаткового експресивного нашарування, є тими складовими частинами, що підсилюють значущість тактики апелювання до аудиторії в аспекті маніпулятивного впливу на виборця.

Іншим лінгвістичним механізмом актуалізації досліджуваної тактики є вживання соціально доречних конвенційних форм звертання. Наприклад:

(13) Boris Johnson: *Indeed, Mr Speaker, we will begin right away on working to change the tax rules to provide extra incentives to invest in capital and research.*

У фрагменті (14) політик апелює до всієї нації (*the British people*) із запевненням, що Брексіт неодмінно відбудеться, відмітає аргументи тих, хто має сумніви щодо виходу Великобританії з Європейського Союзу:

(14) Boris Johnson: *<...> so I am standing before you today to tell you, the British people, that those critics are wrong.*

Звертання не тільки висловлюють ставлення того, хто говорить, до адресата, а й містять інформацію про того, хто говорить, його виховання, уміння поводитися і соціальне становище [4, с. 106]. Так, у наступному епізоді Борис Джонсон виглядає дружелюбним та доброзичливим політиком, який демонструє поважливе ставлення до свого опонента, Джеремі Ханта, у передвиборчій боротьбі 2019 р. за посаду прем'єр-міністра країни, звертається до нього на ім'я:

(15) Boris Johnson: *Jeremy, in the course of 20 Hustings or Hustings-style events, it was more than 3 000 miles. It was about 7 000 miles that we did criss-crossing the country.*

Окрім антропонімів, репрезентованим особистим ім'ям, у промовах Б. Джонсона трапляються інтимізовані звертальні форми, які позиціонують політика як одного з багатьох пересічних громадян Великобританії:

(16) Boris Johnson: *And I know some waggle's already pointed out that "deliver, unite, and defeat" was not the perfect acronym for an election campaign, since unfortunately it spells "dud", but they forgot the final "e", my friends, "E" for energize, and I say to all the doubters, dude, we are going to energize the country.*

Враження успіху від омріяного Брексіту, за який проголосувало більшість населення Великої Британії (52%), підсилюється за допомогою тактики вираження беззаперечної впевненості, яка в наступних прикладах представлена граматичною формою майбутнього простого (*will V0*) та завершеного (*will have Ved / V3*) часів, водночас словосполучення *every confidence, growing confidence* апелюють до емоційної сфери адресата й активізують його сприйняття:

(17) Boris Johnson: *<...> we will come out of the EU on October 31, because in the end Brexit was a fundamental decision by the British people;*

(18) Boris Johnson: *I have every confidence that in 99 days' time we will have cracked it;*

(19) Boris Johnson: *<...> with high hearts and growing confidence we will now accelerate the work of getting ready and the ports will be ready and the banks will be ready and the factories will be ready and business will be ready and the hospitals will be ready and our amazing food and farming sector will be ready and waiting to continue selling ever more not just here but around the world.*

Невід'ємну частину стратегії театральності в політичному дискурсі Бориса Джонсона становить тактика презентації, спрямована на зменшення комунікативної дистанції й об'єднання інтересів і поглядів у процесі політичного спілкування. Підвищена концентрація речень із розщепленням на кшталт *It is <...> that*, які реалізують зазначену тактику в промовах Бориса Джонсона, є цілком виправданою, адже шляхом акцентуації певного компонента розщепленого речення забезпечується єдино правильне сприйняття думки політика аудиторією. Зокрема, у дискурсивному епізоді (20) шляхом задіявання зазначеного мовленнєвого засобу наголошується на ключовій ролі партії консерваторів протягом 200-річної історії Великобританії:

(20) *But if you look at the history of the last 200 years of this party's existence, you will see that it is we conservatives who have had the best insights, I think, into human nature, and the best insights into how to manage the jostling sets of instincts in the human heart. And time and again, it is to us that the people of this country have turned to get that balance right, between the instincts to own your own home to earn and spend your own money, to look after your own family. <...> it is we conservatives who have understood best how to encourage those instincts to work together in harmony to promote the good of the whole country.*

В іншому фрагменті Борис Джонсон акцентує увагу аудиторії не тільки на головному завданні політиків – слугувати народу, а й на успіхах Великобританії в багатьох сферах сучасного життя, зокрема в економіці, охороні здоров'я та навколишнього середовища :

(21) Boris Johnson *if there is one point we politicians need to remember it is that the people are our bosses;*

(22) Boris Johnson: *we know the enormous strengths of this economy in life sciences, in tech, in academia, in music, the arts, culture, financial services, it is here in Britain that we are using gene therapy, for the first time, to treat the most common form of blindness, here in Britain that we are leading the world in the battery technology.*

У промовах Бориса Джонсона багато епізодів ілюстрації *тактики обіцянки*, що передбачає надання зобов'язання виконати певні дії. Одним із мовленнєвих засобів реалізації зазначеного тактичного прийому є вживання простого (неозначеного) майбутнього часу (дієслово *will* + інфінітив без частки *to*), як, наприклад, у фрагменті з переможної промови Бориса Джонсона 23 липня 2019 р.:

(23) Boris Johnson: *I will work flat-out from now on with my team, which I will build I hope in the next few days, to repay your confidence.*

Маніпулятивний вплив відбувається через реалізацію мети, яка виражається в переконанні виборців у тому, що Б. Джонсон буде сумлінно виконувати свої обов'язки на посту прем'єр-міністра:

(24) Boris Johnson: *I will make it my mission to work night and day, to work flat-out to prove you right in voting for me this time, and to earn your support in the future.*

Висновки й перспективи. Здійснений аналіз доводить, що стратегія театральності є поширеною в політичному дискурсі, репрезентованому промовами чинного прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона. Важлива і значуща роль у реалізації стратегії театральності у промовах політика належить тактикам спонукання, отождолення, кооперації, апелювання до аудиторії, вираження беззаперечної впевненості, презентації, обіцянки. Найбільш продуктивними у вербалізації тактик стратегії театральності виявляються лексико-граматичні засоби. Серед синтаксичних засобів переважають паралельні конструкції, які є експлікацією прихованого мовленнєвого впливу на аудиторію. Подальші дослідження комунікації в політичному дискурсі будуть зосереджені на стилях окремих політичних лідерів та їх порівняльному аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куліш Т. Вербалізація агональності в американському політичному дискурсі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2013. № 18. С. 346–350.
2. Михалева О. Политический дискурс: специфика манипулятивного воздействия. Москва, 2009. 252 с.
3. Шейгал Е. Театральность политического дискурса. *Единицы языка и их функционирование*. Саратов, 2000. № 6. С. 92–96.
4. Brown P., Levinson S. *Politeness: Some Universals in Language Use*. London ; New York, 1987. 345 p.
5. Johnson B. Transcript: Boris Johnson's election victory speech in full. 2019. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/transcript-boris-johnson-election-victory-speech-full-191213082621940.html> (дата звернення: 26.08.2020).
6. Johnson B. Transcript: Boris Johnson's first speech to Parliament as UK Prime Minister. 2019. URL: <https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-leader-speech-text/boris-johnsons-first-speech-to-parliament-as-uk-prime-minister-idUSKCN1UK1JK> (дата звернення: 26.08.2020).

REFERENCES

1. Kulish T. (2013) Verbalizatsiya ahonal'nosti v amerykans'komu politychnomu dyskursi. [Verbalization of Agonality in American political discourse]. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho*. №18, pp. 346–350.
2. Mykhaleva O.L. (2009) *Polytycheskyi dyskurs: spetsyfyka manyputyatyvnoho vozdeystviya*. [Political discourse: specificity of manipulative influence]. Moskva. (In Russian).
3. Sheyhal E.Y. (2000) Teatral'nost' polytycheskoho dyskursa. [Theatricality of political discourse]. *Edynytsy yazyka u ykh funktsyonyrovanye*. Saratov. № 6, pp. 92–96.
4. Brown, P., Levinson, S. (1987) *Politeness: Some Universals in Language Use*. London, New York.
5. Johnson, B. (2019) *Transcript: Boris Johnson's election victory speech in full*. Retrieved from URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/transcript-boris-johnson-election-victory-speech-full-191213082621940.html> (accessed 23 August 2020).
6. Johnson, B. (2019) *Transcript: Boris Johnson's first speech to Parliament as UK Prime Minister*. Retrieved from URL: <https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-leader-speech-text/boris-johnsons-first-speech-to-parliament-as-uk-prime-minister-idUSKCN1UK1JK> (accessed 23 August 2020).